

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарынын область Советиниң органы

1953
март
31
ВТОРНИК
№ 63 (2748)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

Бедерел дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарымы (1 арын).
Май мурнунун социалистг чарымы (1 арын).
К. Динга.—Пропагандистиг өтөдү (2 арын).
Совет-ылдат садгы дугуржуулазларынын дугайында (2 арын).

Бистин' нитилелди мурнакчы ажыл-ишчилеринге деңгеир (2 арын).
ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА
Малчынарын көргүзүлгери (3 арын).
К. Матвеев.— Одар чылгы фермазынын мурнакчыларынын ажыл дуржуулазында (3 арын).

Дагаа оодларын дуржуртуу турары (3 арын).
КНО-нуң Бол Ассамблеянын чедиги ессиязы (4 арын).
Полидейжи ажылдашкына Француз улустун удураанышымы (4 арын).
Борейда болушкунар (4 арын).
Индонезиянын тараачынарын ханыгы ёзу-биле азылган турары (4 арын).

СОВЕТ ТУРГУЗУГУНУҢ КУЖУ

Келдерел дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарымы бол ху «Правда» парлап турар. Оа—күрүнениң чугула, политика талазы-биле бирги черениң укун-дулазы документин болур. Совет тургузуугу амдыралчы улуг күжүн дугайы, бистин' социалистг күрүнениң күчүтүгүн улум ылай быжыкканынын дугайын ол херечилеп турар.

Бедерел дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Чарымы беш чыл чедир хуусаага шийтирген кижилерин хоруудал черлеринден болгаш хостагазын казыры-биле холбашпаан өске-даа кеземче төмөглеринден хостап турар. Эрге-дужаал болгаш ажыл-агый талазы-биле кем-буруулар үүлгөткөн дээш, а ол ышкаш РСФСР-ниң кеземче кодексиниң 193 чүүлүнү болгаш өске эвилелдешкен республикаларнын кеземче кодексиниң чөгүүр чүүлдериниң элээн хөй параграфтарында көрдүнгөн шериг талазы-биле кем-буруулар дээш шийтиргенер кеземче хуусаага хамаан чокка хоруудал черлеринден хостап турар. Бичи уругулар хөрөөжөннер, сааттыг хөрөөжөннер, 18 хар чедир назылыг наам четпэннер, 55 хардан өрү назылыг эр кижилер болгаш 50 хардан өрү назылыг хөрөөжөннер, а ол ышкаш эмнетимес аар аарыгылыг кижилер кеземче хуусаага хамаан чокка хостап турар. Беш чылдан өрү хуусаага шийтирген кижилерин кеземче хуусааның чартынын казырар. Шаанда сундатырып чораз болгаш кеземчел эртен, азы бо Чарлыкка үндөзлөш, хуусаа бетинде хостатпаан хаматтарынын шийтелини күш чок болдулар, база оларнын сонгууда эргелери кататп тургузар.

Келдерел дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун ЧАРЛЫ

Совет нитилел болгаш күрүнө тургузуугуна быжыкканынын, чоннуң чагай байдалынын болгаш культуралыг деңгелиниң бедөөниниң, хамаатыларынын меделердиг чоруунуң болгаш оларнын боттарынын хөй-ниги хүлээлгезин күүседирин ак-сеткилдиг көөр чоруунун өскениниң түнөкүндө хоойту болгаш социалистг эрге ёзу-чурум быжыккан, а ол ышкаш кем-буруу үүлгөдир чорук чуртта дыкка кызырылган.

херектерин болгаш судтарнын көрбээни херектерин истелгезин соксадыр:
а) хосталгазын 5 чыл чедир хуусаада казыыр кылдыр азы хоруудал черлеринге тудары-биле холбашпаан кеземчилелдин өске-даа хемчеглери хоойлуда көрдүнгөн херектер дээш;
б) бо Чарлыктын 2 дугаар чүүлүнде санатынган эрге-дужаал, ажыл-агый болгаш шериг талазы-биле кем-буруулар дээш;
в) бо Чарлыктын 3 дугаар чүүлүнде айткан кижилерин үүлгөткени херектер дээш.

Бот-тыныгы уран-чүүлдериниң область маргылдазынга белеткедир Бир-Хем районда калбарып турар. «Победа» колхозтуң клубунда (эргелекчи эш Устаева) бот-тыныгы уран-чүү бөлүмүндө 12 кижилер бар. Олар неделя санында 2 ватап чыгып, мержелиниң чамдык айтырмаларынын талазы-биле өөренип турар.

Күрүнөгө улуг айымдыг эвес кем-буруу үүлгөткөн база ак-сеткилдиг күш-ажылчы амдыралче дедир келип, нитилелдиң акимтиг кезигүүнери болуп болурун, күш-ажылды ак-сеткилдиг көөрү-биле көргүскен кижилерин хоруудал черлеринге моон сонгаар тудары мындыг байдалдар чугула эвес деп ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму санап тур» деп Чарлыкты чугаалап турар.

Контрреволюстуг кем-буруулар, социалистг өнүгүү хөйү-биле самчыгадан, дээрбечи болгаш сагыштын-биле алурувчу чорук кылган дээш 5 чыл ажыр шийтирген кижилерге келдерелди хаммаарыштырбас.

1. 5 чыл чедир шийтирген кижилерин хосталгазын казыры-биле холбашпаан хоруудал черлеринден болгаш өске-даа кеземче хемчөздөн хостаар.
2. Эрге-дужаал болгаш ажыл-агый талазы-биле кем-буруулар үүлгөткөн дээш, а ол ышкаш РСФСР-ниң Кеземче кодексиниң 193-4 «А» кеземче, 193-7, 193-8, 193-10, 193-9 «А», 193-14, 193-15, 193-16 болгаш 193-17 «А» кеземче база өске эвилелдешкен республикаларнын кеземче кодексиниң чогуур чүүлдеринде көрдүнгөн шериг талазы-биле кем-буруулар дээш шийтирген кижилерин кеземче хуусаага хамаан чокка хоруудал черлеринден хостаар.
3. 10 хар чедир назылыг уругулар шийтирген хөрөөжөннер болгаш сааттыг хөрөөжөннер; 18 хар чедир назылыг намы четпэннерни, 55 хардан өрү назылыг эр кижилер болгаш 50 хардан өрү назылыг хөрөөжөннер, а ол ышкаш эмнетимес аар аарыгдан араан шийтирген кижилерин кеземче хуусаага хамаан чокка хоруудал черлеринден хостаар.

4. 5 чылдан өрү хуусаада хосталгазын казытырып шийтирген кижилерин кеземче хуусаанын чартынын кызырар.
5. Бо Чарлыкты үндүрениң мурнунда моон адаанда кем херектер дугайында бугу байсаалга

Чогуур саналдары ай хуусаада ажылдап кылган, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунга кирер кылдыр ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелинге көөрү-биле кирерин ССРЭ-ниң юстиция Министерствозунга дагыр.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль. 1953 ч. март 27.

Май мурнунун социалистг чарыжы

Совет кижилериниң материалдыг чагай байдалы Чыгылыш чокка өзүп, оларнын амдыралынын байдалдары экижи, оларнын культуралыг деңгели бешип турар. Ажылчы чоннарын доктаамал өзүп турар материалдыг болгаш культуралыг хергелдерин максималды-биле хандыраанын дугайында сагыш салышынынын болза, Коммунистг партиянын болгаш Совет Чазактын бугу ажыл-чорудалгазынын гол сагыш салышынын болгаш дээди хоойлуу болуп турар. Бистин' чуртувуста кижини кижилерге чорук чок, күш-ажылдыг кижилеринге чорук чок, социалистг система миллион-миллион массаларын чогадыкчы чоруунуң чектелениниң хандырып турар.

Москвааның Владимир Ильич Ленин аты заводунда май мурнунун социалистг чарыжы калбарып турар. Май биринчи байырагында алдар кылдыр стахановчу ээлчектиң бир дугаарына мотор энтээр цехтин коллективти турууна.

Ийн дакыр күш-биле ажылдаар деп партиянык болгаш чазактын кийгирынга мотор энтөкчилери күженишкенин күш-биле хандырып турар. Хептекилер Аля Удинова биле Брылева ээлчекте ийн-ийи нормаларын күүсетпешпаа, чүгле көнжүч ийн шарнын продукциясын берип турарлар.

Энтүг металлдары стахановчу шуктулга цехиниң коллективни заводта бир дугаар квартал планын хуусаа бетинде күүсеткениниң дугайы март 26-да рапорттаан.

СТАЛИНО. Май биринчи байырагында чедикшиңниң ужурамыр дээш чарышты шахтерлар, металлуртар болгаш машина тудугулары чаз-чаз чедикшиңнер-биле хун-буру демделген турар.

Совет кижилериниң материалдыг чагай байдалы Чыгылыш чокка өзүп, оларнын амдыралынын байдалдары экижи, оларнын культуралыг деңгели бешип турар. Ажылчы чоннарын доктаамал өзүп турар материалдыг болгаш культуралыг хергелдерин максималды-биле хандыраанын дугайында сагыш салышынынын болза, Коммунистг партиянын болгаш Совет Чазактын бугу ажыл-чорудалгазынын гол сагыш салышынын болгаш дээди хоойлуу болуп турар. Бистин' чуртувуста кижини кижилерге чорук чок, күш-ажылдыг кижилеринге чорук чок, социалистг система миллион-миллион массаларын чогадыкчы чоруунуң чектелениниң хандырып турар.

Москвааның Сталин атыг автотавоудунда май мурнунун социалистг чарыжы калбарып турар. Дехтерниң коллективтери беш чылдан өрү хуусаага шийтирген кижилерин хосталгазын казыры-биле холбашпаан хоруудал черлеринден болгаш өске-даа кеземче хемчөздөн хостаар.

Бора шойнуң шуктулга цехиниң дыкка хөй ажылчылары стахановчу ээлчекте иржиш турарлар. Олар нормаларын 2-3 каттап ажыр күүседип турарлар. Чугале чангыс хүнүн дургузунда ээлдикчилер пландан ажыр 25 тонна суук шойну бергенер.

Күчүлүг хоойлай генераторлар белеткел турар цехтин коллективни Май 1-ге алдар кылдыр дөрт айларнын планын хуусаа бетинде күүсетип хүлээлге алган. Чүзе чүзе электрстанциялар графика камнап ап турарлар. М. Преловтун бригады чаз генератортор кылдыр демпирин оналдадан үш дакыр дүрген кылган.

Краматорсктин машина тудугулары коммунизмин улуг тудугуларынын хундулуг чалгылары улуг көдүрүшкүн-биле күүсетип турарлар. Ам моон Волгаже болгаш Днепрже эскеваторларын чорудуп, Волга-Донун сугтарыга каналдарынын унуңе чер казар машиналарнын артык кезектерин чорудуп турар. (СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ХООРАЙЛАРЫНДА

И. В. Сталинны орнукшуткан хүнде болган кажыудалдыг митингге Г. М. Маленковтун, Л. П. Берияның, В. М. Молотовтун чугааларын азербайджан дылда парлаан

БЛЕУ. 1953 чылдын март 9-та Кызыл шөгге Иосиф Виссарионович Сталинни орнукшуткан хүнде эштер Г. М. Маленковтун, Л. П. Берияны болгаш В. М. Молотовтун чугааларын азербайджан дылга түскэй брошюралар кылдыр Азербайджанның күрүнениң ном үндүрер чери шөгге Иосиф Виссарионович Сталинни парлап үндүрген. Брошюраларын массалыг тираж-биле парлап турар. (СЭТА).

Бурят-Моол АССР. Улан-Удэ операның болгаш балеттин чаа театры. Чүрүү М. Миневтин. СЭТА-нын пресскэшиси.

Сонгу-Осетин АССР. Дзуджикауда Чкалов куумчузунда чуртталга бакмын. Чүрүү В. Харьевичинин. СЭТА-нын пресскэшиси.

Тар-ажыларнын белеткели

КНЕВ. Киевтин кылдында Багрянова дагаларында хуу бажынардан суур тургустунан. Киевтин кылдында хуу тудугуларга бо чылын 500 хире уюстактары түзүп берген, тудуг материалдарынын салдылашынын организастап турар болгаш тээкчилерин үндүрүп берип турар.

Чарлыктын XIX сьезиниң директиваларына сорук кирген колхозчу тараачылар улум бедикте хүлээлгелер ёзуугар ажылдап турар. Бригада нити шөлүгүн ортумак дүжүдү гадан 20 центер, а 180 га шөлүдүң ба бүртүлгөн 25—30 центер дүжүттү өстүрүп аларын хүлээлгөсө.

Чер болгандан

Бот-тыныгы уран-чүүлдериниң область маргылдазынга белеткедир Бир-Хем районда калбарып турар. «Победа» колхозтуң клубунда (эргелекчи эш Устаева) бот-тыныгы уран-чүү бөлүмүндө 12 кижилер бар. Олар неделя санында 2 ватап чыгып, мержелиниң чамдык айтырмаларынын талазы-биле өөренип турар.

Чаз-Хөл районун аңчылары Төрөөн чуртууң улум чечетелишиңиң дээш хөй аң-өдүк орудгаларын киирип турар. Херевениң аңчылы Аракчаа 5155 рубльди өлүүн киирген азы чарган керээли 6 ватап күүсеткен. Ол ышкаш Чаз-Хөл суурну чурттагычылары Мохов, Окуйев олар райжымырды чери-биле керээлин 280—360 хуу күүсеткенер. Сундуй, Сандалпаа, Соскур болгаш оон-даа өске мурнакчы аңчылар хөй.

Квартал планын күүсеткен

БУГУЛМА. (Татар АССР). «Бавыи-нефть» трестин бирги тымыжынк квартал планын хуусаа бетинде күүсеткен. Ол ышкаш «Бугуламанефть» трестин № 3 тымыжынк нефтичлери квартал планын күүсеткенер.

Ажылчы чоннар бажынарны тудуп турар

КНЕВ. Киевтин кылдында Багрянова дагаларында хуу бажынардан суур тургустунан. Киевтин кылдында хуу тудугуларга бо чылын 500 хире уюстактары түзүп берген, тудуг материалдарынын салдылашынын организастап турар болгаш тээкчилерин үндүрүп берип турар.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА

Чурута: Чөөн-Хемчик районун Ленин аттыг колхозта комсомол организациинын секретары, областы Советинин депутаты Ондар Борбе. Чуруу С. Феоктистовтуу.

Чаа-Хөл районунун "Победа" колхозта

Чаа-Хөл районунун Кара-Талда "Победа" колхозунун тарааылары чакы хову аймагына белеткелин дооскан. План бугаар жердгээр грезинерин бурн арылап алган, оо иштинде кол култура болуу кызылгаска 500 центнер грезин белеткелинген.

Моон-биле кады 20 анданыннарн, 45 килдрерин болгаш 10 тергелерин эки ишнарнн септвен. Тыгтар куше атырны тускайлап дшталдырган. Хову аймагына графия чогаатынын эки тургустунган. Мал менди болгаш семис чыл ажил турар. Амгы уеде мал киди-не оолдап эгелвен.

Март 25-ке чедир төрөн 117 койчу, 34 өшкүнү, 10 инекти болгаш 3 бенин чаш төлу бурн алынган, эки доругу турар.

Колхозчу херэженерден тургустанган тускай бригада школага 300 кубометр одага мыж белеткен бөрүн хүлэнген турган. Кызымак күш-ажымды түнелинде олар март 20-де 250 кубометрин шолаа чанымга эгелеп хүлэткен, черде белеткени 60 кубометр ишти сөөрттү турар.

Колхозта партиянык кезекки школазы эки ажилдап турар. Олар партиянын XIX съездиндеги эш Н. В. Сталиннык чугааны, эш Г. М. Маленковтук илеткенин өөренип дооскан. Ам съездинде бешки беш чыл планынык талазы-биле директиваларын баз ССР-нин Дэди Советинин IV сессиянын шийтпирлерин ханы өөренип турар.

Кезекки паршиволада 27 колхозчулар өөренип турар. Мыда пропагандист эш Шарави эки белеткедик, лекцияларынга амгы амдыралды холбаштырып турар. А. АДЫГЖЫ.

Одар чылгы фермазынын мурнакчыларынын ажил дуржулгазындан

Чылгы малдон хой төл амыр, оларын бурн камгалап, доруктуур талазы-биле бистиди областнык чылгы мал ажымнын мурнакчылары байлаатыг дуржулганы чыны ап турар. Оларнын санына Тес-Хем районун Калинин аттыг колхозунун чылгычылары эштер И. Бадал, Оюн Човуу олар база кияр турар. Ол чылгычылар чылгы мал ажымныг ынак болгаш эки билер, боттарыны ажилдап келген үезинде иштинде одар чылгы ажымныг мергежил, бөөс беледери кадарнык тараар, кулдунарны ажаап, доруктуур талазы-биле эки чедирингериг болганар.

Олар боттарынга хүлэнген чылгы малдын байдалы-биле танымшышан, оларнын күш-денгиденин кулдуларыны-биле одар чедирленин экилер дөө одарларын өөрениричге кичөөнгейн салдырар. Чылгы малды одарладн кадар чорус малдык чүглө өздөлдөн, продуктулуун хандырар эвес, харын оон кады, бүдүн байдалы быжгы, ажаалганын болгаш өздөлдөн кангын-жа байдаларында ымыамкый быжгы тургустуу болурунга хүлэп болур деп чүвени бө чылгычылар боттарынык ажымнын дуржулгазы-биле бүдүрүп өргөндөр.

Күш-ажымды ишнн организастап, чылгыга эки ажил-агыйжы хайгааралды салып, чылгычыларнын коллективинин наймралды болгаш демир ажымнын түнелинде бедик көргүзүлгөр чедип алынды турар. Бө колхозта чылгы малды көгүдеринын кол арзам одарлазы, тодаргайларга бүдүн чыда одарладн кадарын болуу турар. Чылгычылар И. Бадал, Оюн Човуу олар одар чылгы ажымнык организастарда тус черник байдалын үргүчү өөренип, мурнакчы ажил-агыйжынын болгаш арга чылгычыларнын дуржулгазын ажилдап турарлар.

Чылгы малды одарларыннын текниязын эки организастап, ову хүн-бүрү хайгаар көрүп, одарларын планыны-биле ажилдап, олар чылгынын сезон оларныче ей-шаава шилчирлерден колхозчу чылгы мал ажымнын көгүдөлинин чедипи-

МАЛЧЫННАРНЫҢ КӨРГӨЗУГЛЕРИ Ниитинин малынын өзүлдези дээш

Партиянык XIX съездинин директиваларына улам күш-ажымчы сорук кирген колхозчу малчынар бедиткен хүлэлелер бугаар ажилдап турар. Улуг-Хем районун Эллинг-Хемде Сталин аттыг колхозтун хой фермазы (өргөлөкчнн эш Чачип) малды менди, хүр чыл ажаырыныга элөөн боттуг хемчеглерин алган.

Малдын чедип хымачалыг белеткен, эки одарларга таарымчалыг кыштагаларын организасташышан, ажилдык ол участо-гунда дуржулгалыг малчынарн быжыгалап. Колхозтун 3320 амыг шээр малды 12 кезек черде менди, семис кыштагалап турар.

Колхозтун шээр малды март айдап эгелеп оолдай берген. Эштер Шагдырнын, Араптинин, Саидактын, Онанин болгаш

Сенджамнын кадарган ховндан март 10-га чедир 103 өшкү, 53 хой төрөөн, оон 156 чаш мал бурн алынган.

Мал кыштагалдымыкшынын планын бугаар 7 койдан 2 муң амыг баш хой чаа одарларга солустуур көшпен. Малга аарыларын болдуурбас, оон ажаалда хайгааралын улам экижилер соруга-биле колхозтун зоотехники эш Саидак, ветеринариян эчкин эш Мадыр-оол одар кыштагаларын доктамап өргип, малчынарга сүмени берип турар.

Ниитинин малын өстүрер, оон бедик продуктулуун чедип амыр дөөш могаг чок ажилдап турар эштер Чаш-оол, Шагдыр, Шокулбай, Сенджами ышпаш мурнакчылар хөй.

X. ТЕМБРЕЛЬ.

Төрөн чурттуң күчүзүн быжыглаарынга

ТУРАН. (Телефон-биле). Бин-Хем районда "Победа" көдө ажил-агый артелинин саанчызы Сат Хетпей ол хүлэлөгелде ам ийи чыл амыг уеде ак-сеткидик ажилдап келген.

1952 чылда төрөн 14 инектерин 14 бызаалары менди алган, колхозтун бызаа ажаакчынынга хүлэнип берген. Бир инектен сезон үезинде 1200 литр сүт азыр норманы эш Хетпей инек бүрүздөн 1400 литрин саап душаган.

Саанчы өрткен чылдын ажилдап алган 500 күш-хүниге 2,5 тонна тарааны болгаш 3 муң рубляди алган. Бө чылдын оода бедик көргүзүлгөрдиг болурунга инек-

терини ажаалдазын улам экижилдип, күжү семитип турар.

Сат Хетпей партиянын XIX съездинин материалдарын парлаан номнарын шунтузун сатылап алган өөренип турар. ССР-нин Дэди Советинин IV сессиянын шийтпирин танымжы, ачаа улам сорук киргеш:

— Бө чылдын инек бүрүздөн 1500 литр сүтү ап, колхозумга кияр мен. Ол болза, Төрөн чуртунуң күчү-шымалын улам быжырдырмынга мөөң салмышыным болуру—деп, саанчы бодунуң патриотчу сетилинн илередип турар.

M. КАВАА-САРЫГ.

Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап турарлар

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барым-Хемчик районун колхозтарында дөрүн мал ооддашыкны массалык эгелеп турар. Мал өстүреринин күрүнө планын шевергин боттадырдыкчын алган хүлэлөгелерин колхозчу малчынар ак-сеткидик күдөлдүп, төрттүгүн чурт чаш малдарын чидирг чок ап, эки доруктуур турарлар.

"Комсомол 30 чыл ою" колхозта эш Ичмындыннын кадарган ховндан 147 хой төрөөн, оон 166 хураганнарн, а эш Болан-Самбуу 132 хойдан 143 хураганнарны

алган. Ол ышпаш өшкү кадарчызы эш Содуна 120 өшкүздөн 137 анайларын камгалап алган.

Малчынарнын шак ындыг чедипкиничер районун өске-даа колхозтарында илереп турар. "Совет Тыванын беш чыл ою" колхозта эш Норбууң ховндан 185 баш төрөөн, оон 189 хураганнар менди алынган, ол ышпаш эш Чалзал 179 хойдан 180 хураганнарны менди камгалап алган.

M. БУГАЛДАЯ.

Шээр мал оолдап турар

Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхозтун шээр малы киди-не оолдап турар. Төрүтүнген чаш мал бүрүзүн менди камгалап, эки доруктуур амыр дөөн хүлэлөгелин малчынар херек кырынга ак-сеткидик боттадырып турар.

Март 15-ке чедир коммунист эш Думестэонин кадарган ховндан 162, эш

Дажы-Доржууундан 207, эш Дамбал-оолду ховндан 217 төрөөн, оон хураганнарн бүрүн алынган болгаш эки доругу турар.

Колхозтун малы менди, семис чыл амыг турар. Моон сонгаар-да төрттүер чаш малды чидирг чок амыр дөөш кийи бүрү бодунуң ажымнн улам күшчедирип турар.

О. ДЕГЕ.

Хову ажылынын бригадирлеринин семинары

Танды райсовет күөсоку чоокта чаа колхозтарнын хову бригадирлеринин үш хонук семинарын организастап.

Семинарнык дымнакчылары мынынг таламалда лекцияны өөренип өрткен: «Бөдөө ажил-агый артелинин Уставы— колхозчу амдыралдык кол хойдузу», «Социалисттик чарып болгаш алынган хүлэлелериниң күөөседенин хынаары», «Будурулге бригаданы—колхозча күш-ажымды организаастарынын кол хемирн», «Хову бригадасынга үчөт», «Көдө ажил-агыйга агротехниканык чаа дуржулгаарын амыгларын» болгаш оон-даа өске.

Семинарта бир кол айтырып болза, ажилдык дуржулганын солударыне уланган турган. Хову ажилдакчылары бригадаларыннык илангы чылгы үеде ап чоруткан тодарай хемчеглерин илередип турар.

C. ТУШНОВ.

Сүт-Хөл районун колхоз тудугларында

Сүт-Хөл районунун Бора-Тайгала «Сталинчи орук» колхоз бө чылдын будурулге планын бугаар чурталганын 26 бакчаларын, будурулгенин 12 тудугларын кылдыр соругалыг. Кол тудуглардан колхоз койтаргы, чунар бакчал, хаб быжырар чер, аска, магазин бакчалы болгаш чаа клуб планнатынын турар.

Колхозчу ажил-ишчилериниң кызымак күш-ажымнын түнелинде март 15-ке чедир тайгада 5400 чудуктар белеткенгнн, оон колхоз төвүнде 2690 чудуктарнын сөөрттүп алган.

Тудугчуларын иштинде күш-ажымга ынакшылдыг Солун-оол, Семис-оол, Аржиж, Саидан, Дондар, Айдаң, Белек ышпаш кийилер хөй. Тудутта хергелээр ышпаш материалын апрель 15-ке чедир бүрүн белеткен алган турарын колхозчулар хүлэнип турар.

Хөр-Тайгада Сталин аттыг колхоз бө чылдын тудуг планын өрестиг күөсүдеринге белеткен ажилын Сүт-Хөл районда мурнакчы чорудуп турар. Ол талазы-биле куш-ажымдык чүрүм, организастыг учуртууга эки тургустунган.

Колхозчу ишчилериниң кызымак күчүлүгүн түнелинде колхозтун төвүнде 1700 чудуктарын сөөрттүп алган, а тайгада белеткенгени 2700 амыг чудук. Бригада үш (кезички, сөөртүчү, чонокчу) эвөөк болуп алган, аразымда социалисттик чарыштыг ажилдап турар.

Белеткенгени мытын кышкы орук сезонунда бүрүн сөөрттүп амыр дөөш 17 айттардык транспортчуларга хүн нормамын 200 хуу амыр күөсөдип турар Ийне, Семис-оол, Дадар-оол, Өлчей, Селин, Комсомолчу кыстар Бүрүмаа, Доспан, Ханды, ышпаш күш-ажымга организастык хөй.

D. СЮРЮН-ООЛ.

бедик черлерге чылгыны одарладып турар. Январь—февральда хар улагдын база шымраланы бөөр болгаш күштүг соок дүжүп келди үеде чылгынын шунтуу-ла черге одарладып туруп бөөр бергедей бөөр, наймангыш малды күш-денгиделин баксыратпас дөөш сетен-биле чедирлерини организаастап таар. Ситенин малга бөөрде чүрүм бугаар шыга дөш чипри-биле орай кезеж-каап бөлгаш сизигени олурутууруг кылдыр чугаамдар салган, ову чылгыне талазындан чип кылдыр малды оолде сүрүп турар. Олар үезинде чылгынын хөзүн өрттүр бөлбей, элөөн тарымк болдулар, мындыг болза-жа бөрү арастан халдан казери магат чок дөөш дүөс бөлүп одарладып чугула.

Кышкы одарларын чөп ажилдап, одар чылгы ажымны чорударынын техникаын сатып күөсөтүшпашан, күжү ардан малларын тускай үзүп, тургузу амралдык шилчидип турары-биле дуржулгалыг чылгычылар болза малдык баш санын кыштан менди чыл ажырын, күш-денгиделин куулаптайн турар.

Бө бүтү хемчеглерини ап чорудуп турарын ачыны-биле чылгычы эш И. Бадал 1952 чылда бодунга быжыгалап одар чылгынын 85 белединде 74 кулууну азы 87 хууну, эш Оюн Човуу 95 белен 84 кулууну азы 88,4 хууну алган. Ол болза чыл эгеленип турал төртүр 100 беледен ортумак-биле 65 кулуун амыр деп планнап болза, херек кырында 88 кулуун алганны көргүдүп турар. Ичмындын иштинин чылгы малын көгүдеринын күрүнө планын 108 хуу, оон иштинде кулуунар алырыннык планын 121,4 хуу күөсөткен.

Чылгы мал ажылынын талазы-биле чедип алган бедик көргүзүлгөрдиг дөөш колхоз жергили И. Биче-оолу, чылгычылар И. Бадал биле Оюн Човууга күрүнениң алдына шаныналы тымысканылан алдыла, оларны 1953-чылдык июльда Москвага ажилтар Бүгү-өннелдиң көдө ажилдык дедгелетенин биржижилерин кылдыр бадылап турар.

M. МАТВЕЕВ.

областың көдө ажил-агый өргөлелинин чылгы мал ажымнын илданынын кол зоотехники

Дагаа оолдарын доруктуруп турарым

(Бин-Хем районда "Красый пахарь" колхозтун куш ажаакчымы Н. Астафьева-биле беседа)

Бистин колхозуус куш ажымн 1949 чылдан эгелвен. Баштайгы үезинде бир өөр дагаа оолдарын колхозчулардан чымып алган бис. Ферма организастарында ол сорулганы ажык орулгазы эвөөш болган. Илан бугаар колхоз 1952 чылда 500 дагааылк болур турган болза, ийи чыл дургузунда чүгле 78 дагааылк болган. Ол сорулганы чедип амыр-биле колхоз баштаар чери инкубатор станциясындан 1000 дагаа оолдарын салды ап, оон ажаакчымыга менди томуйлаан чүве.

Баштайгы үезинде амыл менжө берге турган. Ийдиң-даа болза, специализтерин дузалакчынын ачымнында ол дагаа оолдарынның шунтузун чидирг чокка ажаап өстүргөн мен.

Иччанган колхозтарын куш ажылакчыларына бодунуң улуг эвес дуржулганын солужуспан турар мен. Дагаа оолдарын июльду эгеленип алган бис. Кыскадан оларны фермага чедирин алдыра, шугуай хабаржак иштинге тус-тус өрөөлөгөштер (бирөөнине-ле 10 дагаа огул кияр) кылдылаан эгелен алган бис. Дагаа оолдары фермага келери билек эки быжыр наймдырган чуурганны үүрестип чедирген мен.

Дагаа оолдарын өстүрүп доруктуурарынга кол чугула чүве—чүгү-бүрү эки ишнарн чедир-биле чедирген болуур. Бө талазы-биле кол кичөөнгейин салып турган мен. Чипр чедипкн хемчөөш оларнын улуг, бичеил барымдалап, зоотехникария ажилдакчыларыннык киржилези-биле тургузууп турар мен.

Дагаа оолдарына баштайгы ийи хүнде эки ишпаш чуургаларын бүдүн чартык шак болгаш-ла бөөр. Чуурган баштай 12 минутта хайындыр, оон соонда кажан соой бөөрге, оон иштиниң сарынн үүреш төп бөөр. 1000 дагаа оолдуң чедир санында-ла 15 чуура чарылдар.

Чугула дедгелезе чогуру чүве болза, дагаа оолдарын баштайгы хүнеринде 10—10-нап үзүп чедирген чугула. Чамдыктарын 2—3 хонукта холга чедирер ужурга таваржар.

Чедирелениң хемчөөдин үш хонунда өскерттп мен. Ол болза, чуурганын иштинде сарынн ажилтын сүттүк шугуөгү-биле холгуур. Оң-биле чедирерин база-ла бүдүн чартык шак болгаш-ла бөөр болгаш бичин тавактарга сүттү база саанын каар. 1000 баш дагаа оолдарына хонукта 2, азөөн улагды бергенде 3 литр чедир сүттү бөөр.

Дагаа оолдары 5 хонук четкенде чедирелеге шыгын бичин узандыр. Чедирер чүтүлү төвөгү холуктуг чурга сарынга иштининин холуп турар мен. Хокуктук сүт эмин өрттүр кургаг бөлбөзүн дөөш сүт-биле шыгдыр, шак ындыг чедип оон хонук чедир хүде-ле 4 улаа чедирип турар мен. Оон алдыда соктазын чингетарааны тыртан сүтке хайдыдырмаш кадык кылып бөөрге база эки.

Оон соонда көдө ажил-агый специализтер-биле кады дагаа оолдарыга чедирелениң хемчөөлин каттап чартып тургуска, 10 хонуганым соонда ишпашын чидирине чапчыктырып эгеледим. Эртенги чедирелеге соктазын чингетараа кадынын бергеш, ийиңи улаа чедирелезинде төвөгү холуктуг чурганмы, үшкүчүтү — сүт-биле бичин шыгачкан иштинде балык түзүп холуп бөөр. 5 килограмм иштиндеги бир хогуурда-ла 50 грамм балык үзүп чарылган турган мен. Дөрткү чедирелеге соктазын кургаг чингетараа курулазын каап бөөр. Оон соонда чедиреленин база эгеленип тура каташтар мен. Дагаа оолдарынның 10 хонук-өзүмүндө оларын хүнде 10 катан эвес, 2 шак болган чедирени турар.

База бир неделя өрткен соонда чедирелеге хемчөөлин база каттап өскерткен, дагаа чуурганнын орунуга, чарбалай кажан кымылгасты бөөр болган балык үзүп холлаш иштиникин бөрүн үргүчүлээр. Дагаа оолдарына сүт бөрүн сөөстөкш, сүт төвөгүн бөрүн ай хире үргүчүлээр. Чедип азын-бүрү кылдыр өскерткн иштининин чамдыкта кургаг хөвөөр, чамдыкта балык үт, сүт болгаш сүт төвөгү-биле холуп берип турар мен.

Куш оолдарынын организамнын өзегинге

Харысалга чок кадарчы

Колхозтарын иштитештирген малын өстүрери-биле кады колхозчуларын хуу-зунда малын өстүрер дугайында шартты болгаш чыкак улуг кичөөнгейин салып турар.

Чаа-Хөл районун Аг-Хемге Шверник аттыг колхозтун (ам Ленин аттыг колхозча вытшыкан) баштаар чери 1952 чылдык ноябрьда колхозчуларын хуузунда 161 амыг баш малдарын колхоз кезиңуру Армазайга тускай үзүп кадарган. Ук Армазай малды кадарган колхозчулардан күш-хүнүн савамды амыр болгаш малын иштинини малды-биле бир дөмей, харымсалгалык элөөн кадарар хүлэлелгиг турган.

Бө Армазай колхозчуларын малын олача менди, күш-денгиделин баксыратпай кадарары-биле хүлэнип алган, ол хүлэлөгези күөсөтөөш. Хөй, өшкүнү таарыштыр кадарбай, эен черже сүрүп каап, чүгле барамын көрүп өвөш турган. Дөтпелер, хөкпектер болгаш чаш анай, хураганнын ажаалгазыне сатып салбаан.

M. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

нотан чедир улуг рольдуг. Авитаминиз деп амыр-биле дөмөкширинге чугула чүве болза, оларын чедирелеге хемчөөлинге көк өлт холууру болуур. Ову барымдалааш, зоотехникария специализтериниң сүмени бугаар дагаа оолдары 10 хонук четкенде-ле люцерна болган хамдык чаш будуктарын хүнүң-не экеип берип турар мен. Ногаан чедип дагаа оолдары көчүгү солустуурган чипрер. Люцерна бүртүренин, чаш малды будуктарын экелеш, оларын арамзайга аскалып каарга, үр бол-баалда чүглө оон шытар артып каар.

Минералдык чедирерин орунга элөөн, соок далганын, азы өртөгөн соок ол ышпаш шада өртөткен өргү чугай, үтүрди соктаан хөмүр аймаан ажилдап турар мен.

Өзүм оолдап турар дагаа оолдарын бөдүрүткөге өскүдөөш, оларын өөрүнге чедир өскүжө оларга иным-бүрү чедирелени күшчедирешпашан, уламчылаары чугула.

Бүдүн чартын неделяда дагаа оолдарын кажаамзын үргүчүлээр турган мен. Оон соонда, оларын тускай таарыштыр кылган черге үндүрүп алыш, хүнүн-не оларнык чанымга хайгааран турар. Ийдиң чери кылып алдыра таарымчалык черге аразы чок кажаамзышты кылып амыр чугула. Олар анай баштайгы бүдүн чартык азы ийи неделяны өрттүрер. Оон соонда кажаамзын ажыр укуп турар апарлар. Иччанган 20 хонук ашанда ак черлерге кадарып эгелээр. Дүне тускай олдуар черлиг кажаамзын холдуур.

Дагаа оолдарын агары ажаалдамын үезинде (үш ай өтүмүг болганда) чедирелеге өрүмезин база каттап өскерттп. Тарааны оларын туралазын-биле кургага кыап бөөр болгаш сүтүн анаа күдүп бөөр. Дагаа оолдарын чиг элт-биле хүнде бир улаа чедирер. Эшти мал өмчашинден мыа-мыа хымзап турар ужурут. Оон алдыда быжыр хайыдырган азы чиг түнешти не-медде чөп кылдыр бөөр. Балык үстүг иштиникин улуг-даа, бичин-даа дагааалга бөрүн үргүчүлээр. Дагаанын чурт чедирине худа, элөөн, хөмүр аймаан үргүчү тургузары чугула.

Курун хар чааптары билек, дагаааларын куш кажаамзыне киярер. Аскыр дагаааларын экилерин артыргылааш, өскөлериң холдууда үндүрер.

Мөөң ажилымыга районун ветеринар, зоотехник ажилдакчыларын үргүчү дузалакчып турган, мен олардан куш азырап ажаарынын аргаларын болгаш күштүн чедирелеге хемчөөлин олар-биле кады тургузууп тургаш өөренип ап, специализтериниң сүмени бугаар бистин чуртугу куш ажаакчыларын дуржулгазын көргүскен тускай литератураларын база ажилдап турар мен.

Бө чылдын инкубатор станциясындан 3000 амыг дагаа оолдарын алды деп турар бис. Ол болза, ажилды каш каттап ула-галттыр болгаш амыл улам нарын болуур. Ову барымдалааш мен колхоз баштаар черинге: тускай чылдар, чангыс-ай хедиринд куш кажааны тулар деп саналып киярип турар мен. Мөөң бодунуң таламда чүд дөргөс, иштинини куш ажымны сайморалдырып, оон баш санын бүтү тала-биле көндүлериңге сталяктын бешки беш чыл планын өрестиг күөсүдеринге бөдүмү бүтү күжүмү, өөргамыны харам чокка бөөр мен.

